

POV læserarrangement, 7. oktober kl. 17.00

Flirt Med Livet v/sexolog Steen Blendstrup

Bøger · Udland | Læsetid 7 min.

Tyrkiets osmanniske skift

Hans Henrik Fafner
28.08.2021

TYRKIET // BOGANMELDELSE – I disse tider er landet opholdssted for godt 4 millioner flygtninge. Det store flertal (3,4 mio.) kommer fra nabolandet Syrien, men allerede før Kabuls fald og Talebans magtovertagelse havde 300.000 afghanere reddet sig i relativ sikkerhed i Tyrkiet, og nu forventes der at komme endnu flere. Gennem de senere år har flygtningestrømmene sat særligt fokus på Tyrkiet, som for sit vedkommende benytter situationen til at skaffe sig større regional og international indflydelse. Udlandsredaktør Hans Henrik

Fafner har læst bogen *Tyrkiet – hvorfra, hvorhen*, der giver en masse baggrund for at forstå Tyrkiets aktuelle gøren og laden.

I den forgangne uge meldte den tyrkiske præsident, Recep Tayyip Erdoğan, klart ud overfor Charles Michel, præsidenten for Det Europæiske Råd, at Tyrkiet ikke har lyst til at fungere som **EU-lager** for afghanske flygtninge. Så mange mennesker er en stor belastning for den tyrkiske økonomi, lød det fra Erdogan, der opfordrer til større international solidaritet i sagen.

Både afghanerne og før dem syrerne nærer håb om at komme videre til Europa for at skabe sig en fremtid dér, men flere måneder før regeringen i Afghanistan kollapsede, var dette allerede blevet endnu vanskeligere, fordi hele spørgsmålet har ført til krise mellem Tyrkiet og Grækenland med en endnu mere lukket grænse som følge.

Erdoğan er i færd med at udnytte den stærkt flydende strategiske og politiske situation i Mellemøsten og det østlige Middelhav til at slå Tyrkiets navn fast som regional storspiller

I juli rapporterede **The New York Times** om, hvordan de græske myndigheder på øen Lesbos afviser de flygtninge, som det alligevel lykkes at komme over. Flygtningene bliver sat tilbage på deres synkefærdige fartøjer og skubbet til havs for så at blive samlet op af den tyrkiske kystvagt.

Reportagen fra denne del af flygtningekrisen, som foregår stort set ubemærket, kunne skrives, fordi de tyrkiske myndigheder havde inviteret på pressetur. Journalisten var kommet på togt med den tyrkiske kystvagt, og bag denne manøvre øjner man et stykke klassisk Recep Tayyip Erdoğan.

Det er i hvert fald nærliggende at tolke den som en del af den tyrkiske præsidents aktuelle bestræbelser på at præsentere Tyrkiet fra sin bedste side, og i netop denne situation får læseren en klar forståelse at Tyrkiets humanitære indsats og store omsorg for flygtningene, mens grækerne på den anden side af den lukkede grænse står tilbage som hjerteløse barbarer.

Hvad vil Erdoğan?

Der er et formål med det hele. Erdoğan er i færd med at udnytte den stærkt flydende strategiske og politiske situation i Mellemøsten og det østlige Middelhav til at slå Tyrkiets navn fast som regional storspiller. Han har i forvejen et horn i siden på grækerne, fordi en længe verserende strid mellem de to naboer om grænsedragningen i territorialfarvandet nu spidser til. I den sammenhæng har Tyrkiet for alvor taget sig til at spille med musklerne i sagen om det tyrkisk kontrollerede Nordcypern,

hvilket er med til at øge Tyrkiets indflydelse i området på bekostning af Grækenland.

Banner fra Retfærdigheds- og Udviklingspartiet, som Erdoğan står i spidsen for. Foto: Wikimedia Commons

Men hvad er Erdoğan egentlig ude på? Han spiller vel næppe med musklerne for flygtningenes blå øjnes skyld. For ikke så længe siden tog han initiativ til at genoplive det tyrkisk-israelske forhold, som i en årrække har ligget på is, og han har gjort tilnærmelser overfor Egypten, der står som en anden rival i det østlige Middelhav. Vi husker også, at Tyrkiet for nogle år siden mere eller mindre vendte EU ryggen, efter at håbet om tyrkisk medlemskab af det europæiske fællesskab syntes at smuldre, og nu appellerer tyrkerne pludselig om nyt samarbejde.

Seniorforsker ved DIIS Cecilie Felicia Stokholm Banke og Mogens Pelt, som er direktør for Det danske Institut i Athen, har i fællesskab redigeret bogen *Tyrkiet – vorfra, hvorhen*.

“Den til enhver tid siddende præsident har set det som sin opgave at finde frem til en vis national samling samt skabelsen af en ny tyrkisk identitet nu da imperiet og den osmanniske storhed var tabt

Den er fra Forlaget Orbis, der også udgiver Tidsskriftet Sfinx, og den kan nok bedst betegnes som en grundig og troværdig håndbog for enhver, der ikke blot vil skaffe sig indblik i Erdoğan's Tyrkiet her og nu, men også få den dybere forklaring på, hvordan Tyrkiet har udviklet sig, og dermed også nogle kvalificerede formodninger om, i hvilken retning Tyrkiet bevæger sig. Bogen udkom faktisk i forsommeren, men med de seneste udviklinger i regionen kan den kun siges at være blevet endnu mere aktuel.

Neo-kemalismen

I et af bogens essays giver de to redaktører selv et nyttigt overblik over tyrkisk udenrigs- og sikkerhedspolitik i de sidste godt hundrede år. Det er tiden fra **Den ungtyrkiske Revolution** i 1908, Det Osmanniske Riges nederlag i første verdenskrig samt skabelsen af Tyrkiet som moderne nationalstat, og op til i dag.

I hver ende af denne udvikling befinder der sig en markant leder. Dels Mustafa Kemal Atatürk, der som republikken Tyrkiets første præsident gennemførte drastiske reformer i retning af en sekulariseret nationalisme. Dels Erdoğan, der i flere sammenhænge er blevet nævnt som en ny sultan.

Undervejs har Tyrkiet måttet navigere mellem strubevis af vanskelige udfordringer og modstridende strategiske interesser, mens den til enhver tid siddende præsident har set det som sin opgave at finde frem til en vis national samling samt skabelsen af en ny tyrkisk identitet nu da imperiet og den osmanniske storhed var tabt.

I den situation var tilpasning blevet en bydende nødvendighed. I 1931 formulerede Mustafa Kemal sin berømte maksime *'Yurtta Sulh Cihanda Sulh'* (fred hjemme – fred i verden), som hævdede at man måtte undgå at udfordre den herskende internationale orden for at undgå krig. Men samtidig blev fordums storhed aldrig glemmt.

Dette standpunkt kom tydeligt frem under anden verdenskrig. Allerede i 1935 vakte det stærk uro i den tyrkiske ledelse, da Italien overfaldt Abessinien (Etiopien). Det kunne ses som en del af Mussolinis Mare Nostro doktrin, der sigtede på at gøre Middelhavet til en italiensk indsø, hvilket naturligvis var i voldsom strid med tyrkernes opfattelse af sig selv som den egentlige stormagt i det østlige Middelhav.

“Forfatterne betegner det hele som “osmanniske skift”, fordi den tabte storhed konstant ligger i baggrunden, og måske kun gør det i endnu højere grad i dag

Tyrkiet holdt sig dog i skindet, og et par år efter indgik man en aftale med Afghanistan, Irak og Iran om gensidig anerkendelse af hinandens grænser. Helt i samme stil indgik Tyrkiet i 1941 en venskabsaftale med Hitlers Tyskland til trods for, at man allerede i 1939 havde dannet alliance med Frankrig og Storbritannien om gensidig støtte i tilfælde af krig i Middelhavet. Tyrkiet tog først endelig stilling i februar 1945 ved at erklære Tyskland krig, hvilket på det tidspunkt var uden de store omkostninger, eftersom krigens udfald var forudskikket.

Tyrkiet udførte nogenlunde det samme balancenummer under den kolde krig, hvor amerikanerne pludselig indså landets strategiske betydning i efterkrigstidens bipolare verdensorden. I 1952 blev Tyrkiet medlem af NATO og kom således til at udgøre alliancens sydøstlige flanke sammen med Grækenland.

På den ene side blev Tyrkiets betydning for Vesten dramatisk opgraderet ved dette, men på den anden side satte det nye allianceforhold nogle begrænsninger for tyrkernes regionalpolitiske interesser. Her tænkes naturligvis på Tyrkiets ønske om at kunne påvirke udviklingen i Mellemøsten, hvor Sovjetunionen også spillede en yderst aktiv rolle, og fordi Tyrkiet i flere tilfælde blandede sig uden hensyn til sit NATO-medlemskab, førte dette uvægerlig til kriser i forholdet.

Faktisk minder dette påfaldende om 2019, hvor NATO-medlemmet Tyrkiet ragede alvorligt uklar med amerikanerne ved at købe avancerede russiske S-400 missiler.

Erdoğans ageren kan i dette lys ses som en naturlig fortsættelse af den tyrkiske linje, som Kemal Atatürk startede for at skabe en national stolthed. Forfatterne betegner det hele som “osmanniske skift”, fordi den tabte storhed konstant ligger i baggrunden, og måske kun gør det i endnu højere grad i dag.

“De fleste nationer bruger fortiden til at give sig selv legitimitet, og det gælder naturligvis også her

Risikovilligheden, som hele vejen igennem har været en fast bestanddel af tyrkisk politik, er tydeligvis endnu større i dag, og idet Erdoğan parrer dette med en udtalt nationalisme, kan man med god grund sige, at han repræsenterer en form for neo-kemalisme. Kemal Atatürk foretog en række vilde satsninger for at fremme sit nationale projekt, og det er denne arv, Erdoğan synes at have taget til sig.

Alt aktuelt ser man dette ved at flygtningestrømmen også er blevet til en brik i

hans storpolitiske spil.

Den hittitiske arv

Med denne fornemme analyse af den tyrkiske udenrigs- og sikkerhedspolitik er man godt rustet til at kaste sig over bogens andre kapitler, og her folder den sig for alvor ud.

Det hittitiske monument i Ankara. Foto fra bogen

Umiddelbart kunne det virke en smule søgt at skulle læse om et hittitisk solsymbol, der kan dateres til senbronzetiden. Men når Pernille Carstens, som er teolog og specialist i nærorientalske religioner, forbinder antikken med Tyrkiets politiske nutid, giver det ikke blot mening, men giver *Tyrkiet – hvorfra, hvorhen* et ekstra løft.

De fleste nationer bruger fortiden til at give sig selv legitimitet, og det gælder naturligvis også her. Det Osmanniske Rige havde det med at finde opkomsten af den moderne osmanniske statsdannelse i den hellenistiske periode, og helt i samme stil søgte Kemal Atatürk svar i den gamle hittitiske kultur, som var en regional stormagt i mellem- og senbronzetiden ca. 1700-1180 f.Kr.

Med republikkens grundlæggelse i begyndelsen af det 20. århundrede var pengene få, men der blev dog allokeret midler til arkæologiske udgravninger med det

helt klare ideologiske mål at underbygge nationens hittitiske arv ad denne vej.

Det er sådan et element, der sjældent kommer med i den sædvanlige politiske analyse af Tyrkiet, men i virkeligheden er den slags elementer jo fantastisk vigtige for at forstå Tyrkiet og den tyrkiske mentalitet.

Det samme gælder en af de meget ømme ligtorne, nemlig det kurdiske spørgsmål, hvor Anne Sofie Schøtt, ph.d. i kurdiske diasporastudier og adjunkt ved Institut for Strategi ved Forsvarsakademiet, kommer med en indsigtfuld og yderst realistisk vurdering af denne vigtige side af sagen.

 Altså et stjerneeksempel på hele den tyrkiske kompleksitet og på neo-kemalismen, som man forstår bedre ved at få bredde og perspektiv

Hun ser ikke nogen normalisering af forholdet mellem den tyrkiske stat og den kurdiske befolkning komme lige med det samme. Men i den forbindelse er det interessant at læse om et af Tyrkiets prestigeprojekter, det store inddæmningsprojekt i Sydøstanatolien, som har til formål at opdæmme vandet fra Eufkrat og Tigris til kunstvandning og elektricitet. I den forbindelse er flere kurdiske byer nemlig blev lagt under vand.

Denne sag er på mange måder Tyrkiet i en nøddeskal. Hvis den står alene, kommer den til at figurere som en del af det ømtålelige forhold mellem staten og den kurdiske mindretalsbefolkning.

Men fordi den store sammenhæng også er til stede her i bogen, kommer det også til at stå klart, at det inddæmmede vand ikke bare leverer elektricitet til den tyrkiske befolkning, men at selve dæmningen er med til at øge Tyrkiets indflydelse i nabolandet Irak, som også har brug for vandet fra Eufkrat og Tigris. Altså et stjerneeksempel på hele den tyrkiske kompleksitet og på neo-kemalismen, som man forstår bedre ved at få bredde og perspektiv.

LÆS FLERE ARTIKLER AF HANS HENRIK FAFNER HER

Tyrkiet. Hvorfra, hvorhen?

Redigeret af Cecilie Felicia Stokholm Banke og Mogens Pelt

Forlaget Orbis. 277 sider. 250 kroner

Topillustration: Den tyrkiske republikks første præsident, Mustafa Kemal Atatürk spiller fortsat en enorm rolle i landets selvforståelse, og den nuværende leder, Erdogan, er på mange måder vendt tilbage til Atatürks værdier. Foto: Wikimedia Commons

Erdogan

Mustafa Kemal Atatürk

Tyrkiet

Tyrkiet hvorfra hvorhen

Hans Henrik Fafner

Hans Henrik Fafner (f. 1957) er journalist med fast base nord for Tel Aviv. Han har gennem de sidste 25 år – bl.a. som korrespondent for Dagbladet Information og sidenhen Weekendavisen – skrevet om Israel og Mellemøsten. Hans omfattende vi...

Modtag POV Weekend, følg os på Facebook – eller bliv abonnent!

Hold dig opdateret med ugens væsentligste analyser, anmeldelser og essays i **POV Weekend** – hver fredag morgen.

Det er gratis, og du kan tilmelde dig her

Ja tak, send mig POV Weekend

POV er et åbent og uafhængigt dansk non-profit medie.

Har du mulighed for at bidrage til vores arbejde? Bliv abonnent her

25 kr./md.

50 kr./md.

100 kr./md.

Relaterede artikler

Thomas Jazrawi

Tyrkiske og iranske dæmninger truer irakisk verdensarv

15.07.2021 | **Kulturhistorie** · **Mellemøsten**

Flemming Chr. Nielsen

Engang var vi alle “muslimer”

21.06.2021 | **Liv & Mennesker** · **Tro & eksistens**

Yasmin Abdel-Hak

Tyrkiet, landet i midten med vingskudte ambitioner

20.05.2021 | **Mellemøsten** · **Udland**

Yasmin Abdel-Hak

Præstestyrets hardliner mod seks tandløse kandidater

17.06.2021 | **Mellemøsten** · **Udland****Maria Helleberg**

Danmark får brug for et Stasi-politi

03.07.2016 | **Danmark** · **Featured** · **Indland** · **Quick POV** · **Udland****Asger Røjle Christensen**

Shinto: Mange japanere sætter pris på livets ritualer

04.10.2016 | **Liv & Mennesker** · **Asien** · **Kultur** · **Udland**

Overblik

TOPHISTORIER

SENESTE

DEBAT

PODCAST

SPONSOREREDE ARTIKLER

ARRANGEMENTER

POV STUDY

POV International

OM POV

REDAKTION

SKRIBENTERNE

GÆSTESKRIBENTER

SAMARBEJDSPARTNERE

DEBATREGLER

BLIV MEDLEM

COOKIES & PRIVATLIV

Chefredaktion

Annegrethe Rasmussen (ansv.), chef- og erhvervsredaktør

Alexander Meinertz, chef- og kulturredaktør

Redaktionschef

Mette Laursen, redaktionschef

Fagredaktion

Poul Arnedal, portræt

Nana Balle, fødevarer og mad

Frederik Bojer Bové, film

Jakob Brønnum, litteratur og klassisk musik

Jan Eriksen, musik og podcast

Hans Henrik Fafner, udland

hæl Bernth, digital redaktør

Anne Juliette Ladegaard, dagredaktør

Jacob Gjelstrup, POV Weekend og sprog

Gorm Bloch, redaktør

Jacob Gjelstrup, POV Weekend og sprog

Dorte Jelstrup, Kunst- og filosofi

Frank Korsholm, politik

Lotte Ladegaard, børn- og unge

Kurt Lassen, sportsredaktør

Lisbeth Liv Carlsen, undersøgende

Susanne Sayers, videnskab

Copyright © 2021 · POV International

